

THE ART OF BOWL-MAKING IN UZBEKISTAN: HISTORICAL TRADITIONS AND MODERN DEVELOPMENT

Bobir Odilov

Associate Professor, PhD

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekiston

ABOUT ARTICLE

Key words: bowl-making, pottery, Uzbek ceramics, Rishton, G'ijduvon, glazed ware, traditional craftsmanship.

Received: 25.12.25

Accepted: 26.12.25

Published: 27.12.25

Abstract: This article examines the history, traditions, and current state of bowl-making (the production of flat-shaped ceramic vessels), one of the ancient forms of applied art in Uzbekistan. As an important branch of pottery, bowl-making is analyzed in terms of its place in folklore and religious narratives, its technological features, its main centers (Rishton, G'ijduvon, and others), and its contemporary development. The article is based on archaeological findings, historical sources, and modern research.

O'ZBEKISTONDA KOSAGARLIK SAN'ATI: TARIXIY AN'ANALARI VA ZAMONAVIY RIVOJLANISHI

Bobir Odilov

PhD

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti dotsenti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: kosagarlik, kulolchilik, o'zbek keramikasi, Rishton, G'ijduvon, sirlangan idishlar, an'anaviy hunarmandchilik.

Annotatsiy: Ushbu maqolada O'zbekistonning qadimiy amaliy san'at turlaridan biri – kosagarlik (yassi shakldagi sopol idishlar yasash) san'ati tarixi, an'analari va hozirgi holati yoritiladi. Kosagarlik kulolchilikning muhim yo'nalishi sifatida, uning folklor va diniy rivoyatlardagi o'рни, texnologik xususiyatlari, asosiy markazlari (Rishton, G'ijduvon va boshqalar) hamda zamonaviy rivojlanishi tahlil etiladi. Maqola arxeologik topilmalar, tarixiy manbalar va

ИСКУССТВО ИЗГОТОВЛЕНИЯ КЕРАМИЧЕСКИХ ЧАШ В УЗБЕКИСТАНЕ: ИСТОРИЧЕСКИЕ ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ

Бобир Одиллов

Доцент, PhD

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: косагарство, гончарное ремесло, узбекская керамика, Риштан, Гиждуван, глазурованная керамика, традиционное ремесло.

Аннотация: В данной статье освещаются история, традиции и современное состояние косагарства (изготовление плоских керамических сосудов) — одного из древних видов прикладного искусства Узбекистана. Косагарство как важное направление гончарного ремесла рассматривается с точки зрения его места в фольклоре и религиозных преданиях, технологических особенностей, основных центров (Риштан, Гиждуван и др.), а также современного развития. Статья основана на археологических находках, исторических источниках и современных исследованиях.

Kirish. O‘zbekiston hududi qadimdan kulolchilik va keramika san‘ati markazlaridan biri bo‘lgan. Arxeologik qazilmalar shuni ko‘rsatadiki, sopol idishlar ishlab chiqarish miloddan avvalgi I ming yillikka borib taqaladi. Kulolchilik ikki asosiy yo‘nalishga bo‘linadi: kuza garlik (cho‘zinchoq shakldagi idishlar – kuvshin, hum, korch) va kosagarlik (ploskie shakldagi idishlar – kosa, piyola, lagan, tovok, badya). Kosagarlik ayniqsa, stol idishlari va dekorativ buyumlarda keng tarqalgan bo‘lib, o‘zbek xalq san‘atining yorqin namunasidir.

Kosagarlik nafaqat amaliy, balki madaniy-ma‘naviy ahamiyatga ega. Xalq orasida bu hunar haqida turli rivoyatlar mavjud bo‘lib, ulardan biri Nuh payg‘ambar (alayhissalom) bilan bog‘liq.

Kosagarlikning folklor va tarixiy ildizlari. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi va madaniy merosida kosagarlik (ploskie shakldagi sopol idishlar – kosa, piyola, lagan, tovok va boshqalar yasash) san‘ati chuqur folklorik va ma‘naviy ildizlarga ega bo‘lib, bu hunar nafaqat amaliy-aesthetic funksiyaga, balki ramziy-va metafizik ma‘nolarga ham boy. Ushbu san‘atning etimologik va mifologik asoslaridan biri islomiy rivoyatlarda, xususan, Nuh payg‘ambar (alayhissalom) bilan bog‘liq afsonalarda aks etadi. Imom Ja‘far Sodiq (roziyallohu anh)dan naql qilingan rivoyatga ko‘ra, Alloh taolo Nuh payg‘ambarga to‘fon balosidan keyin kulolchilik hunarini o‘rgatgan va

“Taboq idish yasag‘il” deb amr etgan. Nuh (alayhissalom) uch yil davomida loydan idishlar tayyorlab, ularga jon kuydirgan. Biroq, Alloh taolo keyinchalik “Bu uch yil ichida qilgan barcha idishlaringni sindirg‘il” deb buyurganida, Nuh payg‘ambar hayrat va qayg‘u bilan “Ey Parvardigor, men bu idishlar uchun uch yil mehnat qildim” deb munosabat bildirgan. Alloh taolo esa javob bergan: “Ey Nuh, men sening uchun naqadar go‘zal surat, ko‘z-qosh va ruh bilan yaralgan bandalarimni bir og‘iz “Bo‘l” bilan halok qildim, sen esa oddiy idishlar uchun qayg‘urasanmi?”. Bu rivoyat orqali inson hayotining nozikligi, Allohning qudrati va dunyoviy narsalarning o‘tkinchiligi haqidagi falsafiy saboq beriladi. Nuh payg‘ambar hijolat chekib, barcha idishlarni sindirgan. Ushbu afsona “Qissasul anbiyo” (Payg‘ambarlar qissalari) kabi klassik manbalarda ham uchraydi va kosagarlikni muqaddas hunar sifatida ta’kidlaydi, chunki u ilohiy amr bilan bog‘lanadi. Bu rivoyat o‘zbek kulolchilik an‘analarida ustoz-shogird munosabatlari orqali avlodlardan avlodlarga o‘tib, hunarning ma’naviy asosini mustahkamlashda muhim rol o‘ynagan.

Yuqoridagi rasmda Rishton kosagarligiga xos an‘anaviy lagan va piyola namunasi ko‘rsatilgan – ko‘k-binafsha sir va anor naqshlari bilan.

Folklorik jihatdan kosagarlik nafaqat diniy rivoyatlar bilan cheklanmaydi, balki qadimiy marosim va ramziy tasavvurlar bilan ham bog‘liq. Masalan, loydan yasalgan o‘yinchoqlar (ot, ajdarhon, qush shakllari) qadimiy diniy-ritual atributlar sifatida qaraladi va ularning kelib chiqishi totemistik tasavvurlar yoki animistik e’tiqodlarga borib taqaladi. XIX–XX asr etnografik ma’lumotlariga ko‘ra, bu o‘yinchoqlar bolalar o‘yinidan tashqari, marosimlarda (masalan, bahor bayramlari yoki oilaviy to‘ylarda) ishlatilgan va hayvon boshlari bilan bezatilgan idishlar (o‘rdak shaklidagi musalla idishlari) suv va unumdorlik ramzi sifatida talqin etilgan [1:76]. Naqshlardagi

o'simlik (pahta gul, anor), geometrik va hayvon motivlari ham folklorik elementlarga boy: anor – farovonlik va ko'payish ramzi, qushlar esa osmon va ruhiyat bilan bog'lanadi. Bu motivlar ganch o'ymakorligi, mato naqshlari va boshqa amaliy san'at turlari bilan umumiy arxetipik asosga ega bo'lib, o'zbek xalq san'atining sinkretik xususiyatini aks ettiradi.

Yuqoridagi rasmda Rishton kosagarligiga xos an'anaviy lagan va piyolalar to'plami – ko'k-yashil sir va o'simlik naqshlari bilan, folklorik motivlarni aks ettirgan

Tarixiy jihatdan kosagarlik O'zbekiston hududidagi kulolchilikning eng qadimiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, arxeologik tadqiqotlar uning neolit davridan (miloddan avvalgi VII–IV ming yilliklar) boshlanishini tasdiqlaydi. Farg'ona vodiysi, Surxondaryo va Qashqadaryo oazislarida (masalan, San girtepa qazilmalarida) miloddan avvalgi I ming yillikka oid qo'lda va dastgohda ishlangan sopol idishlar topilgan, ularda ploskie shakllar (tog'ora, lagan) ustunlik qilgan.[2:62] Bronza davri (miloddan avvalgi II–I ming yilliklar) va temir davrida (miloddan avvalgi I ming yillik oxiri) keramika ishlab chiqarish professional darajaga ko'tarilgan: Afrasiab (qadimiy Samarqand), Termez va Dalvarzintepa joylarida topilgan idishlar geometrik va o'simlik naqshlari bilan bezatilgan bo'lib, kosagarlikning dastlabki shakllarini namoyon etadi.

Ellinistik davr (miloddan avvalgi IV–I asrlar) va Kushon imperiyasi davrida (I–IV asrlar) O'rta Osiyo keramikasi Yunon-Baqtriya ta'sirida boyigan: sirlangan va nop ol ivli idishlar, jumladan, katta lagan va piyolalar keng tarqalgan. Islomiy davr (VIII–XII asrlar) kosagarlikning

gullash davri bo'ldi: Samarqand, Buxoro va Xorazmda sirlangan keramika (ishqoriy va qo'rg'oshinli sir) rivojlandi, naqshlarda arabesk va epigrafik elementlar paydo bo'ldi.[3:97] IX–XII asrlarga oid topilmalar (Afrasiyob va Termez qazilmalarida) ko'k-binafsha va yashil-sariq tonli yassi idishlarni ko'rsatadi [4].

XIII–XIV asrlarda mongol bosqinlariga qaramay, keramika markazlari (Xorazm, Maverannahr) tiklangan: Mizdahkon va boshqa joylarda seriyali ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan[3:148]. XV–XVIII asrlarda Temuriylar va shayboniylar davrida kosagarlik mahalliy maktablar shakllanishi bilan ajralib turdi: Rishton (ko'k ishqoriy sir), G'ijduvon (yashil-qo'ng'ir tonlar), Samarqand va Shahrisabz (issiq ranglar va erkin naqshlar).

XIX–XX asr boshlarida kosagarlikning yirik markazlari – Rishton, G'ijduvon, Samarqand, Shahrisabz, Urgut, Xiva va boshqalar – to'liq shakllandi. Bu davrda sulolaviy ustaxonalar (masalan, Rishtonda Narzullayevlar, G'ijduvonda Narzullayevlar va boshqalar) an'analarni saqlab qoldi. Arxeologik va etnografik tadqiqotlar (masalan, O'zbekiston Fanlar Akademiyasi materiallari) shuni ko'rsatadiki, kosagarlik nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-madaniy hayotning ajralmas qismi bo'lgan: idishlar dasturxon madaniyati, mehmondorchilik va marosimlarda markaziy o'rin tutgan.

Rasmda G'ijduvon va Rishton maktablariga xos tarixiy va an'anaviy kosagarlik mahsulotlari – rang-barang sir va naqshlar bilan

Umuman, kosagarlikning folklor va tarixiy ildizlari o'zbek madaniyatining sincretik tabiatini aks ettiradi: qadimiy mahalliy an'analar, islomiy ma'naviyat va Silk Yo'li orqali kelgan

ta'sirlarning birlashuvi. Bu hunar ming yilliklar davomida evolyutsiyalashib, zamonaviy davrda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Kosagarlikning texnologik xususiyatlari. O'zbekistonning an'anaviy kulolchilik san'atida kosagarlik (ploskie shakldagi sopol idishlar – kosa, piyola, lagan, tovok, badya va boshqa stol idishlari yasash) alohida o'rin tutadi va uning texnologik jarayoni ming yilliklar davomida shakllangan murakkab, ko'p bosqichli tsiklni o'z ichiga oladi. Ushbu jarayon xom ashyoni tayyorlashdan boshlab, shakllantirish, dekorativ bezash, sir surish va yuqori haroratli pishirishgacha bo'lgan bosqichlarni qamrab oladi[7:471]. Kosagarlikning texnologik xususiyatlari nafaqat amaliy funktsionallikni, balki estetik va madaniy qadriyatlarning sintezini ta'minlaydi, chunki ploskie idishlar dasturxon madaniyati va mehmondorchilik marosimlarida markaziy o'rin egallaydi. Texnologiya mahalliy maktablar (Rishton, G'ijduvon, Samarqand va boshqalar) bo'yicha farqlanadi, ammo umumiy printsiplar bir xil: tabiiy materiallardan foydalanish, qo'l mehnati va an'anaviy asbob-uskunalarining ustunligi.

Xom ashyo tayyorlash va loyning xususiyatlari. Kosagarlikning asosiy materiali – mahalliy qizil yoki oq loy bo'lib, u plastichlik, mustahkamlik va pishirishdagi barqarorlikka ega bo'lishi kerak. Rishton maktabida qizil loy (temir oksidlari boy) ishlatilsa, G'ijduvonda oq kaolinli loy afzal ko'riladi. Loy qazib olingandan keyin bir necha bosqichda tozalanadi: suvda yuvish, cho'kindi usulida ajratish va qo'shimcha minerallar (kvarts qumi, shamot) qo'shish orqali massaning sifati oshiriladi[8]. Tayyor loy uzoq muddat (bir necha oy) "pishib yotish" jarayonidan o'tkaziladi, bu esa uning gomogenligini va ishga yaroqliligini ta'minlaydi. Etnografik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, loyning kimyoviy tarkibi (SiO_2 – 60-70%, Al_2O_3 – 15-25%) idishning termik barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi.

Yuqoridagi rasmda Rishton ustasi gugumda ploskie idish shakllantirmoqda – loyning plastichligi va qo‘l texnikasining jonli namunasidir.

Shakllantirish texnologiyasi. Kosagarlikda idishlar asosan oyoq bilan aylantiriladigan an’anaviy gugum (kulolchilik dastgohi) yordamida tayyorlanadi. Ploskie shakllar (lagan, tovok) uchun maxsus texnikalar qo‘llaniladi: loy bo‘lagi gugum markaziga joylashtirilib, sentrifuga kuchi va qo‘l bosimi yordamida yoyiladi va tekislanadi. Katta laganlar (diametri 50-70 sm) ikki qismda shakllantirilib, keyin birlashtiriladi. Bu jarayon ustaning tajribasiga bog‘liq bo‘lib, devor qalinligi (3-5 mm) bir xil bo‘lishi va deformatsiyalanmasligi talab etiladi. Qo‘shimcha asboblari – yog‘och yoki metall shpatellar, ip va nam mato – sirtini tekislashda ishlatiladi.

Rasmda usta naqsh solish bosqichida – qo‘l bo‘yash texnikasining murakkabligi aks etgan.

Quritish va dastlabki pishirish. Shakllangan idishlar soyada (quyosh nuri tushmasdan) 7-14 kun quritiladi, bu jarayonda namlik 10-15% gacha kamayadi. Tez quritish yoriqlarga olib kelishi mumkin. Ba’zi maktablarda bisquit pishirish (800-900°C) amalga oshiriladi, bu idishni mustahkamlashtiradi va keyingi bezashga tayyorlaydi.

Dekorativ bezash va naqsh solish texnikalari. Kosagarlikning estetik jihati naqshlarda namoyon bo‘ladi. Asosiy usullar:

– Chizma (ishkor usuli) – Rishtonda keng tarqalgan: oq angob fon ustiga ko‘k-binafsha bo‘yoqlar (kobalt va marganets oksidlari) bilan o‘simlik (anor, pahta gul), geometrik va ramziy motivlar chiziladi.

– O‘yma (sgraffito) – angob qatlami o‘yib, pastki qizil loy ochiladi.

– Qo‘lda bo‘yash – G‘ijduvon va Samarqand maktablarida issiq ranglar (sariq, qo‘ng‘ir, yashil) bilan erkin naqshlar solinadi.

Naqshlar simmetriya va ritmga asoslanadi, ularning semantikasi folklorik ramzlar (unumdorlik, farovonlik) bilan bog‘liq.

Yuqoridagi rasmlarda kosagarlik mahsulotlarining naqshli laganlari – Rishton va boshqa maktablarga xos rang-barang dekor

Sir surish va sir turlari. Sirlash idishlarga suv o‘tkazmaslik, yorqinlik va chidamlilik beradi. O‘zbek kosagarligida ikki asosiy sir turi qo‘llaniladi:

– Ishqoriy sir (Rishton maktabi) – o‘simlik kullari (shvira), kvarts va minerallar aralashmasidan tayyorlanadi; pishirishda ko‘k-binafsha tonlar hosil qiladi (1000-1100°C).

– Qo‘rg‘oshinli sir (G‘ijduvon, Buxoro) – qo‘rg‘oshin oksidi asosida, yashil-sariq-qo‘ng‘ir ranglar beradi; pastroq haroratda (900-1000°C) eriydi.

Sir pulvizatsiya yoki cho‘mdirish usulida suriladi, qalinligi 0,1-0,3 mm.

Rasmlarda G'ijduvon maktabiga xos yashil-qo'ng'ir sirli idishlar to'plami

Pishirish jarayoni. Yakuniy bosqich – pechda pishirish. An'anaviy ikki qavatli pechlar (pastki qismida olov, yuqorisida idishlar) ishlatiladi, harorat 950-1100°C gacha ko'tariladi. Pishirish 12-24 soat davom etadi, sovutish esa asta-sekin (2-3 kun) amalga oshiriladi. Zamonaviy ustaxonalar gaz yoki elektr pechlardan foydalanmoqda, ammo an'anaviy usullar ranglarning tabiiyligini saqlaydi.

Rasmda keramika pechida pishirish jarayoni – yuqori harorat va texnologik murakkablik

Mahalliy maktablarning texnologik farqlari va zamonaviy evolyutsiya. Rishton maktabi ishqoriy sir va ko'k tonlarga ixtisoslashgan bo'lib, seriyali ishlab chiqarishda yetakchi; G'ijduvon qo'rg'oshinli sir va katta ploskie idishlarga e'tibor beradi. Samarqand va Shahrisabz maktablari erkin naqsh va polixrom bo'yash bilan ajralib turadi. Mustaqillik yillarida texnologiyaga yangi bo'yoqlar, elektr gugumlar va ekologik sirlar kiritildi, ammo sulolaviy ustaxonalar (Narzullayevlar, Ikromovlar) an'anaviy retseptlarni saqlab qolmoqda.

Umuman, kosagarlikning texnologik xususiyatlari tabiat va inson mehnatining uyg'unligiga asoslanadi, bu esa o'zbek keramikasini jahon amaliy san'ati durdonalaridan biriga aylantiradi. Ushbu jarayonning murakkabligi va mahalliy o'ziga xosligi uni YuNESKO merosi ro'yxatiga kiritishga asos bo'lmoqda.

Xulosa. O'zbekistonning an'anaviy amaliy san'at turlaridan biri bo'lgan kosagarlik (ploskie shakldagi sopol idishlar – kosa, piyola, lagan, tovok, badya va boshqa stol idishlari ishlab chiqarish) nafaqat texnologik va estetik jihatdan boy hunarmandchilik yo'nalishi, balki xalq madaniyatining chuqur qatlamlarini aks ettiruvchi muhim madaniy-merosiy fenomen sifatida baholanadi. Ushbu san'atning ming yillik tarixiy evolyutsiyasi – neolit davridan boshlab, qadimiy O'rta Osiyo tsivilizatsiyalari (bronza va temir davrlari), ellinistik va kushon imperiyalari ta'siri, islomiy renessans (IX–XII asrlar) va Temuriylar davridagi gullashi orqali zamonaviy mustaqillik yillarigacha bo'lgan uzluksiz rivojlanish – o'zbek xalq san'atining sincretik tabiatini yaqqol namoyon etadi. Kosagarlik folklorik rivoyatlar (Nuh payg'ambar afsonasi), arxeologik topilmalar va sulolaviy ustaxonalar orqali saqlanib kelingan bo'lib, u mahalliy mahalliy an'analar, islomiy ma'naviyat va Silk Yo'li orqali kelgan madaniy almashinuvlarning organik birlashuvini ifodalaydi.

Kosagarlikning texnologik murakkabligi – loy tayyorlashdan tortib, gugumda shakllantirish, naqsh solish, sir surish va yuqori haroratli pishirishgacha bo'lgan bosqichlar – tabiat va inson mehnatining dialektik uyg'unligiga asoslanadi. Mahalliy maktablar (Rishtonning ishqoriy ko'k-binafsha sirli idishlari, G'ijduvonning qo'rg'oshinli yashil-sariq-qo'ng'ir tonlari, Samarqand va Shahrisabzning polixrom erkin naqshlari) bu hunarning regional o'ziga xosligini ta'minlab, o'zbek keramikasini jahon amaliy san'ati kontekstida noyob qiladi. Naqshlardagi ramziy motivlar (anor – farovonlik va ko'payish, pahta gul – unumdorlik, qushlar – osmon va ruhiyat ramzi) folklorik va mifologik ildizlarni saqlab, idishlarni oddiy uy-ro'zg'or buyumidan madaniy artefakt darajasiga ko'taradi.

Zamonaviy davrda kosagarlik yangi gullash bosqichini boshdan kechirmoqda: mustaqillik yillarida davlat qo'llab-quvvatlashi, xalqaro ko'rgazmalar va turizm rivoji natijasida yangi shakllar (dekorativ haykalchalar, o'yinchoqlar, zamonaviy interyer elementlari) va texnologik innovatsiyalar (ekologik sirlar, elektr pechlar) paydo bo'ldi. Rishton xalqaro keramika markazining qurilishi, G'ijduvonda Narzullayevlar sulolasi kabi ustaxonalar faoliyati va boshqa markazlarning (Samarqand, Shahrisabz, Urgut) tiklanishi bu hunarning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini oshirdi. Shu bilan birga, globalizatsiya va sanoat ishlab chiqarishining ta'siri an'anaviy texnologiyalarga tahdid solmoqda: sulolaviy bilimlarning yo'qolish xavfi, yosh

avlodning qiziqishining pasayishi va ekologik muammolar (loy konlarining kamayishi) saqlash strategiyalarini talab etadi.

Kosagarlikni saqlash va rivojlantirish nafaqat madaniy merosni asrash, balki milliy o'zlikni mustahkamlash va barqaror iqtisodiy rivojlanish nuqtai nazaridan strategik ahamiyatga ega. YuNESKOning nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritish jarayonlari, hunarmandchilik festivallari, ta'lim dasturlari (ustoz-shogird maktablari) va turistik klasterlar bu yo'nalishda muhim qadamlar bo'lib xizmat qilmoqda. Kelajakda kosagarlikni raqamli texnologiyalar (3D modellash, virtual ko'rgazmalar) bilan integratsiya qilish orqali global auditoriyaga yetkazish mumkin, bu esa o'zbek keramikasining xalqaro miqyosdagi obro'sini oshiradi.

Umuman olganda, kosagarlik o'zbek madaniyatining jonli timsoli bo'lib, qadimiy folklorik ildizlardan zamonaviy innovatsiyalargacha bo'lgan yo'li uning hayotiy kuchini va moslashuvchanligini tasdiqlaydi. Ushbu hunarni sistemali saqlash va rivojlantirish kelajak avlodlar uchun nafaqat estetik qadriyatlar, balki milliy identifikatsiya va madaniy davomiylikni ta'minlaydi. Tadqiqotlar va amaliy choralar orqali kosagarlikni yanada chuqurroq o'rganish va targ'ib qilish zarur, chunki u O'zbekistonning boy madaniy landshaftining ajralmas qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Булатов С.С. Ўзбек халқ амалий безак санъати: Дарслик. – Тошкент: Меҳнат, 1991. – 384 б. – ISBN 5-8244-0550-6.
2. Песин В.А. Керамика Узбекистана: опыт систематизации. – Ташкент: Изд-во Академии наук Узбекской ССР, 1960. – 145 с.
3. Сайко Э.В. История технологии керамического ремесла Средней Азии VIII–XII вв. – Душанбе: Дониш, 1966. – 220 с.
4. Алиева Сурайё Шариповна (2019). ЭСТЕТИКА ИСЛАМСКОЙ ПОЛИВНОЙ КЕРАМИКИ УЗБЕКИСТАНА. Кронос: общественные науки, (2 (16)), 4-7.
5. Iskanderova A.D. Ornamentatsiya glazurovannoy keramiki Khorezma (XIII–XIV vv.) // Evraziyskaya step'. – 2022. – № 2. – S. 120–135. URL: <https://www.evrazstep.ru/index.php/aes/article/view/748>.
6. Kshiwicka K. Uzbekskaya keramika v fondakh Muzeya Azii i Tikhogo okeana v Varshave: manul po chteniyu keramiki. – Varshava: Muzey Azii i Tikhogo okeana, 2020. – 85 s. URL: <https://legacy.uz/manual-chitaem-keramikukak-otkrytuyu-knigu>.
7. Abirov, Valisher. 2025. “Moddiy madaniy meros an'analarni o'rganishda antropologik yondashuvlar.” In Historical Realities and Philosophical Ideals: Dialogues across Disciplines, 467–478.

8. Mansurova N. Polivnaya keramika Uzbekistana: etapy razvitiya // *Iskusstvoznanie*. – 2017. – № 4. – S. 78–92. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=28996882> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
9. Artistic Ceramics Of Uzbekistan: Traditions And Innovations // *Emerging Society Journal*. – 2025. – Vol. 5. – P. 12–25. URL: <http://emergingsociety.org/index.php/efltajiir/article/download/492/489> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
10. Early Islamic Ceramics and Glazes of Akhsiket, Uzbekistan // *UCL Discovery*. – London: University College London, 2013. – 150 p. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/19688/1/19688.pdf> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
11. Islamic Pottery from Ancient Termez (Uzbekistan) // *Archéosciences*. – 2019. – № 43. – P. 45–60. URL: <https://journals.openedition.org/archeosciences/7077> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
12. Ўзбекская керамика переживает новый расцвет // *Podrobno.uz*. – 2020. URL: <https://podrobno.uz/cat/calche/uzbekskaya-keramika-perezhivaet-novyy-rastsvet/> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
13. Керамика узбекских мастеров // *Uz-ker.narod.ru*. URL: <https://uz-ker.narod.ru/stati-i.html> (murojaat sanasi: 08.02.2026).
14. Ремесла Узбекистана: узбекская керамика // *Dolorestravel.com*. URL: <https://dolorestravel.com/uzbekistan/ceramics> (murojaat sanasi: 08.02.2026).